

KOLMIPORTAINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Miksi?

- Jatkuvuuden ja siirtymävaiheiden nivelkohtien turvaamiseksi on tärkeää siirtyä myös varhaiskasvatuksessa kolmiportaisen tuen malliin. Näin toimimalla nähdään kolmiportaisuus jatkuvana prosessina, jossa välittömän aloittamisen, yhteisen suunnittelun ja jatkuvan arvioinnin kautta kannatellaan lasta läpi varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen.
- Useat kunnat ovat siirtyneet jo aikaisemmin kolmiportaisen tuen malliin.
- Hoitavat tahot käyttävät tuen suunnittelussa ja arvioinnissa kolmiportaisuuden terminologiaa.

Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämisessä käytetään tuen kolmiportaista mallia. Yhteiset käsitteet varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen jatkumossa helpottavat kasvattajien keskinäistä vuoropuhelua ja yhteistyötä. Oikea-aikaisella tuella lapsia autetaan mahdollisimman varhain ja annettu tuki ennaltaehkäisee ongelmien vaikeutumista ja kasautumista.

Tuki voi vaihdella yleisen, tehostetun ja erityisen tuen välillä. Kehityksen ja oppimisen tuki rakennetaan muokkaamalla toimintatapoja, toiminnan sisältöjä, oppimisympäristöä ja henkilöstöjärjestelyjä lapsiryhmän tarpeita vastaaviksi.

Huoltajien kanssa yhdessä sovitut, lapsen hyvinvointia edistävät kasvatukselliset periaatteet ja toimintatavat kirjataan niin konkreettisesti lapsen yksilölliseen suunnitelmaan, että niiden toteutumista voidaan arvioida. Lasten yksilöllisiin suunnitelmiin kirjattujen tarpeiden ja ammatillisen tiedon pohjalta tiimi/työpari suunnittelee ja sopii kasvattajille yhteiset toimintatavat, joita kaikki kasvattajat sitoutuvat noudattamaan.

”Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016)

Tuen järjestämistä voisi kuvata välittömän aloittamisen, yhteisen suunnittelun ja jatkuvan arvioinnin kautta. Tärkeässä roolissa on vahva pedagoginen osaaminen ja niin sanottu hyvä yleinen tuki ryhmissä, johon lapsen tuen tarpeiden huomaaminen ja niihin välitön vastaaminen perustuvat. **Kun lapsella huomataan tarve tukeen, toimitaan seuraavasti:**

1. **Tukitoimet aloitetaan välittömästi.** Lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen aloittamisesta. Tarvittaessa konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.
2. **Lapsen tilanne ja tarpeet arvioidaan** yksityiskohtaisemmin tarvittavilla tavoilla (*esim. arvioinnit, tarkemmat havainnointit, keskustelut*) yhteistyössä tiimin, huoltajien, erityisopettajan ja tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa lasta kuullen.
3. **Tuesta laaditaan kirjallinen suunnitelma lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun)** sisältäen sopivat tuen muodot tavoitteineen ja vastuineen yhteistyössä huoltajien, lapsen ja tarvittaessa erityisopettajan ja muiden yhteistyötahojen kanssa.
4. **Varhaiskasvatuksen opettaja perehdyttää** lapsen kanssa työskentelevät muut ammattilaiset tuen suunnitelmaan ja huolehtii jokaisen lapsen kanssa toimivan sitoutumisesta tuen toteuttamiseen. Sitoutuminen on hyvin tärkeää, sillä tuen tulee toteutua kaikissa tarvittavissa arjen tilanteissa systemaattisesti.
5. **Suunnitelman toimivuutta arvioidaan jatkuvasti arjessa** lasta, ryhmän toimintatapoja ja ympäristöä havainnoiden, huoltajien kanssa keskustellen, lasta aktiivisesti kuunnellen (*esim. havainnointi, arvioinnit, keskustelut*).
6. **Toimintatapoja, ympäristöä ja tuen muotoja muokataan** havaitun ja keskustellun pohjalta jatkuvasti tarpeen mukaan.
7. **Lapsen vasuun tehdään muokkauksia ja päivityksiä säännöllisesti** havaitun pohjalta huoltajien, tiimin ja mahdollisten yhteistyötahojen kanssa yhteistyössä ja lasta kuullen.
8. **Lapsen tuki jatkuu katkeamatta** niin kauan kuin lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Tukea voimistetaan tai kevennetään vastaamaan lapsen tarpeita. Samoin erityispedagogisen osaamisen (erityisopettaja) roolia tuen antamisessa ja suunnittelussa sekä tuen yksilöllisyyttä lisätään ja kevennetään lapsen tilanteen mukaan. Päätynyt tuki kirjataan myös lapsen vasuun.

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Painottuvat tuen muodot	<ul style="list-style-type: none"> ryhmätasoinen pedagoginen tuki 	<ul style="list-style-type: none"> yksilöllistetty pedagoginen tuki rakenteellinen tuki 	<ul style="list-style-type: none"> yksilöllistetty pedagoginen tuki vahva rakenteellinen tuki
Erityisopetus	<ul style="list-style-type: none"> ei 	<ul style="list-style-type: none"> mahdollinen (osa-aikainen) 	<ul style="list-style-type: none"> aina (osa-aikainen)
Kenelle	<ul style="list-style-type: none"> kaikille 	<ul style="list-style-type: none"> vahvan yleisen tuen ja pedagogiikan jälkeen tarve eriyttää ja yksilöllistää opetusta ja ohjausta arjessa 	<ul style="list-style-type: none"> monialainen tuen tarve tarve yksilöllistää opetus ja ohjaus useissa tai kaikissa arjen tilanteissa
Erityispedagogisen osaamisen rooli suunnittelussa	<ul style="list-style-type: none"> vahva yleinen pedagoginen osaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> erityispedagogisen osaamisen rooli korostuu 	<ul style="list-style-type: none"> erityispedagogisen osaamisen rooli vahva

Monialaisuus	• mahdollinen	• yleensä ainakin yksi taho	• monipuolista
Suunnitellun tuen toteuttaminen ja sitoutuminen	• kaikki lapsen ryhmän kasvattajat	• kaikki lapsen ryhmän kasvattajat	• kaikki lapsen ryhmän kasvattajat

Olennaiset erot tuen portailla liittyvät yksilöllisyyden, erityispedagogisen osaamisen roolin, tuen voimakkuuden ja monialaisen yhteistyön korostumiseen. Erityispedagogisuuden lisääntyminen näkyy erityisopettajan vahvempana roolina ylemmillä tuen portailla samoin kuin erityisopetuksen mukaantulona yhtenä lapsen tukemisen keinona. *Tuen tarpeen arvioinnin tulee perustua lapsen yksilölliseen tarpeeseen, ei ennalta määrättyihin kategorioihin, kuten diagnooseihin.*

YLEINEN TUKI

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille. Yleisessä tuessa huomioidaan lasten yksilölliset erot kehityksessä, oppimisessa, temperamentissa ja kiinnostuksen kohteissa. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea kasvuunsa ja oppimiseensa. Yleisen tuen antaminen on kaikkien kasvattajien tehtävä ja se kuuluu kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Varhaiskasvatuksen kasvattajat kohtaavat lapsen hyväksyen ja ymmärtäen. Lapsen kehitykseen kuuluu haastavia vaiheita. Tästä syystä lapsen normaalin kehityksen ja siihen liittyvien riskien tunteminen on tärkeää. Tämä edellyttää kasvattajien perusosaamisen ylläpitämistä ja vahvistamista sekä myönteistä suhtautumista kasvun ja kehityksen mahdollisuuksiin. Yleinen tuki on aktiivista tekemistä lapsen tukemiseksi ryhmässä, ympäristön muokkaamista, yhteistyötä ja aktiivista toimintatapojen kehittämistä.

Käytännön esimerkkejä **yleisestä** tuesta:

Jokapäiväisten, usein toistuvien tilanteiden hyödyntäminen ja arvostaminen opetuksessa

- pukemistilanteet, ruokailu, ulkoilu, päivälepo, siirtymätilanteet, leikki
- motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittaminen arjen tilanteissa
- suomi toisena kielenä -opetus (S2)
- oman ohjaamisen ja itsesäätelyn tukeminen (kuvat, toiminnan sanoittaminen, yhteiset pelisäännöt)
- kasvattajien sensitiivisyys ja läsnäolo aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa
- kasvattajien johdonmukainen toiminta.

Turvallisuuden vahvistaminen

- yhdessä sovitut lapsiryhmän pelisäännöt
- tunnetaitojen tukeminen (tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen)
- ennakointi (struktuurit, rutiinit, päiväjärjestykset, viikko-ohjelmat, tiedottaminen, ajastimet)
- kiusaamisen ennaltaehkäiseminen.

Myönteinen kasvun tukeminen

- kehuminen, kiittäminen, kannustaminen, juhlistaminen
- yhteisen onnistumisen huomaaminen
- henkilökohtainen palkitseminen (helmipurkki, tarrataulu, iloviestit)

- käyttäytymisen säätelyn menetelmät (liikennevalot, aktiivisuusmittari, kuvat, sarjakuvitus).

Lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitseminen

- lapsen iän, kehityksen ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen
- strukturoitu ja kuvitettu päiväjärjestys
- pienryhmätoiminta (kiinteät, vaihtelevat)
- valmiit pienryhmäohjelmat
- fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö (leikinvalintataulu, kuvilla merkityt tilat, tilojen jäsentäminen kalusteilla, matoilla ja leikkipistein, omahoitajajärjestelyt, toiminnan porrastaminen)
- opetuksen strukturointi (havainnollistaminen, konkreettisuus esineillä ja kuvilla, monikanavaisuus liikkuen ja leikkien eri aistien avulla)
- opetusmenetelmät (mallioppiminen, mallintaminen, riittävän toiston turvaaminen, monikanavaisuus, havainnollisuus, toiminnallisuus, leikki).

Kasvattajien yhteistyö

- yhteistyö huoltajien kanssa
- kasvattajien ammatillinen yhteistyö
- yhteistyö erityisopettajan kanssa
- yhteistyö neuvolan ja koulun kanssa
- yhteistyö muiden asiantuntijoiden kanssa.

Päivittäistoiminnot

- ruokailu (monipuolinen ja terveellinen ravinto, lyhyen aikajakson ravintopäiväkirja)
- hygienia (kuivaksi oppiminen, wc-käynnit, käsienpesu)
- ulkoilu (riittävä ja turvallinen ulkoilu)
- lepo/uni (yksilölliset tarpeet, kuulokkeilla musiikin kuuntelu, painopeitto).

Yksilöllinen hoidon tarve

- pitkäaikaissairauksien rutiinihoito (säännöllinen lääkkeen antaminen, kuivan ihon rasvaaminen, eri allergioiden huomioiminen, tasapainossa olevan esim. epilepsian hoito).

TEHOSTETTU TUKI

Kun yleinen tuki ei riitä lapselle, tarvitaan tehostettua tukea. Tehostettua tukea järjestetään lapselle, joka tarvitsee yksilöllistä tukea usealla kehityksen osa-alueella ja jonka tuen tarve on pitkäaikainen. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot, mutta niitä tehostetaan, tarkennetaan, yksilöllistetään sekä toteutetaan vahvempana ja säännöllisempänä pidemmän aikaa.

Tehostettuun tukeen siirrytään sen jälkeen, kun on yhdessä lapsen huoltajien ja kasvattajien kesken arvioitu ja todettu, että käytössä olleet yleisen tuen menetelmät eivät riitä lapsen tarpeisiin. Lapsen siirtyminen tehostetun tuen piiriin edellyttää erityisopettajan konsultaatiota sekä mahdollisesti monialaista yhteistyötä. Ryhmä voi hakea rakenteellista tukitoimea, joka edellyttää erityisopettajan tekemää

pedagogisen tuen kartoitusta. Varhaiserityiskasvatustyöryhmä (VEK-ryhmä) tekee päätöksen rakenteellisista tukitoimista tehostetussa tuessa. Lastenhoitajaresurssi ja ryhmäkoon pienentäminen eivät saa olla toisiaan poissulkevia rakenteellisia tukitoimia, vaan tarvittaessa molempien tulee olla mahdollisia lapsen tarpeiden mukaisesti.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä lasta varten yhdessä vanhempien, ryhmän kasvattajien ja erityisopettajan kesken. Tarvittaessa tukea on suunnittelemassa myös päiväkodinjohtaja ja muita asiantuntijoita. Tehostetussa tuessa yhteistyö edellä mainittujen tahojen kesken tiivistyy. Suunniteltu tuki kirjataan lapsen vasuun.

Käytännön esimerkkejä **tehostetusta** tuesta:

Lapselle sopivien opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitseminen

- henkilökohtainen, kuvitettu struktuuri
- henkilökohtaiset koritehtävät päivittäin käytössä
- oppimisympäristön järjesteleminen (pelkistetyt materiaalit ja kalustus yms.)
- opetuksen strukturointi yksilöllisesti
- erityispedagogiset menetelmät, työtavat ja materiaalit (erityispedagogisen tiedon hyödyntäminen, erityisasiantuntijoiden ohjaamien työtapojen käyttäminen, apuvälineet ja yksilöllisen havainnoinnin materiaalit)
- puhetta tukevat kommunikointimenetelmät (lapsella henkilökohtainen kommunikointikansio tms. jatkuvassa käytössä)
- käyttäytymisen ohjaamisen yksilölliset ratkaisut.

Päivittäistoiminnot

- pukemistilanteet, ruokailu, ulkoilu, päivälepo, siirtymätilanteet (näihin tilanteisiin tarvitaan kasvattajan ohjausta enemmän kuin lapsen ikätaso edellyttää, henkilökohtaiset kuvat, toimintojen sarjakuvitus)
- esim. laaja-alaisissa syömishäiriöissä säännöllinen, moniammatillinen yhteistyö muun muassa ravitsemusterapeutin kanssa
- lapsen tuki edellyttää kasvattajilta jatkuvaa huolenpitoa, seurainta jne.
- yksilölliset järjestelyt päivälevon aikana
- karkailevan lapsen valvonta.

Yksilölliseen hoidon tarpeeseen vastaaminen, esim. joidenkin pitkäaikaissairauksien hoito

- jatkuvaa, huolellista ja hyvin suunniteltua valvontaa ja hoitotilanteisiin liittyvää harkintaa vaativan sairauden hoito, esim. hiljattain todettu tai vaikeahoitoinen diabetes tai epilepsia
- ikään nähden paljon auttamisen tarvetta esim. wc-toiminnoissa (mm. katetointia).

ERITYINEN TUKI

Erytisestä tuesta on kysymys silloin, kun lapsella on kokoaikaisen, jatkuvan ja yksilöllisen tuen tarve, tai tuen tarvetta on useammalla kehityksen osa-alueella, tai jollakin alueella tuen tarve on erittäin suuri. Erytisen tuen piiriin voivat kuulua esimerkiksi vaikeavammaiset lapset ja lapset, joilla on vaikeita neurologisia ongelmia tai tunne-elämän häiriöitä. Erytisessä tuessa voivat käytössä olla kaikki tuen muodot.

Varhaiskasvatuksessa erityisen tuen edellytyksenä on aina monialainen yhteistyö, jossa huoltajat ovat osallisina. Suunniteltu tuki kirjataan lapsen vasuun.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja VEK-ryhmä valmistelevat erityisen tuen päätöksen. Erityisen tuen päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Erityisen tuen päätökset koskevat pääsääntöisesti pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneita lapsia. Pidennetyn oppivelvollisuuden tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon huoltajien, lasta tutkivien ja kuntouttavien tahojen sekä lapsiryhmän opettajan tai erityisopettajan näkemys lapsesta ja hänen tuen tarpeistaan. Loviisassa päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta valmistellaan perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä. Erityisen tuen tehtävänä on tarjota yksilöllisesti suunniteltua ja toteutettua kehityksen ja oppimisen tukea.

Erityisopetus on varhaiskasvatuksessa usein ryhmämuotoista samanaikaisopetusta, jossa erityisopettaja toimii yhdessä opettajan ja muiden ammattilaisten kanssa. Myös pienryhmä- ja yksilöopetusmuotoinen erityisopetus ovat toki mahdollisia, joskin lapsen osallisuus ryhmässä ja vertaisryhmän merkitys lapselle tulee aina pitää mielessä.

Käytännön esimerkkejä **erityisestä** tuesta:

- henkilökohtaisen avun ja ohjaamisen tarve on lähes kokoaikaista
- henkilöstömitoituksessa on huomioitu kokoaikainen avun ja ohjauksen tarve
- käytössä on paljon erilaisia apuvälineitä
- käytössä on yksilölliset puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät
- henkilökunta huolehtii päivittäin vaativista hoitotoimenpiteistä.

PEDAGOGISEN TUEN KARTOITUS

Lapsen nimi: _____

Päiväkoti ja ryhmä: _____

Lomakkeen täyttäjä: _____

Päivämäärä: _____

Tuen vaihe: yleinen tehostettu erityinen

kokeiltu/käytössä/komentointia

Oppimisympäristö

Päiväohjelma/toimintahetki näkyvillä kuvilla	☐	☐	_____
Päivän/toimintahetken ohjelman läpikäynti lapsen kanssa	☐	☐	_____
Selkeät tavat toimia ryhmässä/lapsen kanssa	☐	☐	_____
Pienryhmätoiminta suunniteltu ja toiminta kerrottu lapsille	☐	☐	_____
Ohjeiden pilkkominen osavaiheisiin (ohjeet kuvina/vaiheittain näkyvillä)	☐	☐	_____
Oppimisympäristö selkeästi järjestetty ja muunneltavissa	☐	☐	_____
Materiaalit lasten saatavilla ja paikat merkitty kuvin	☐	☐	_____
Havaintomateriaali (eri aistikanavat) käytössä	☐	☐	_____
Ryhmässä yhteisesti sovitut toimintakäytänteet	☐	☐	_____
Mahdollisuus liikkua työskentelyn aikana	☐	☐	_____
Positiivinen palaute ja kannustus	☐	☐	_____
Muu tuki, mikä?	☐	☐	_____

Toiminnanohjauksen ja tarkkaavuuden tuki

Aikuinen lähellä lasta	☐	☐	_____
Tehtävien pilkkominen osiin	☐	☐	_____
Tapahtumien ennakointi	☐	☐	_____
Käsiin ”näprättävää”	☐	☐	_____
Time Timerin ja munakellon käyttö ajan jäsentämiseksi	☐	☐	_____
Tasapainotyönnyn, jumppapallon tai aktiivityönnyn käyttö	☐	☐	_____
Työskentelyn jaksottaminen – taukoja tarvittaessa	☐	☐	_____
Sermi tai rauhallinen työskentelynurkkaus tarvittaessa	☐	☐	_____
Ärsykkeiden vähentäminen	☐	☐	_____
Kuvastruktuurit	☐	☐	_____
Mahdollisuus liikkua	☐	☐	_____
Palautejärjestelmän systemaattinen käyttö	☐	☐	_____
Kuulokkeet tai korvatulpat	☐	☐	_____
Rauhallinen musiikki	☐	☐	_____
Rentoutumishetki ja rentoutumisen opettaminen	☐	☐	_____
Muu tuki, mikä?	☐	☐	_____

Sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen tuki

- Lasten kanssa yhteisesti sovitut säännöt
 Selkeät säännöt (ei liikaa) visuaalisesti näkyvissä (kuvitetut)
 Johdonmukaiset seuraamukset
 Lapsikohtainen joustavuus toteutustavoissa
 Sosiaalisten taitojen opettaminen ja harjoittelu
 Tunnetaitojen opettaminen ja harjoittelu
 Oman käyttäytymisen seuranta ja arviointi (mm. tarrataulu, tunnemittari)
 Sosiaaliset kuvatarinat
 Luottamustehtävät
 Muu tuki, mikä?

kokeiltu/käytössä/kommentointia

Kielellisten taitojen tuki

- Lapsille luetaan ja keskustellaan yhdessä
 Uusien käsitteiden avaaminen ja selittäminen
 Lyhyet, selkokieliset ohjeet, tarvittaessa kuvat apuna
 Asioiden pilkkominen pienempiin osiin (vähemmän muistettavaa kerralla)
 Nimeämisharjoitukset
 Kielen oppimista tukevat menetelmät käytössä
 S2 yksilöohjaus
 Muu tuki, mikä?

Huoltajien ja henkilöstön yhteistyö

- Tiivis yhteistyö kodin kanssa ja tiedottaminen kotiin
 Huoltajien kanssa sovittu tiedottamisen sisältö ja tavat
 Yhteisesti huoltajan kanssa sovitut tavoitteet
 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja mukana yhteistyössä
 Moniammatillinen yhteistyö/konsultointi
 Muu tuki, mikä?

Muuta yhteisesti sovittua